

досвідченого споживача, виникає потреба у створенні нових, специфічних, індивідуальних банківських продуктів, впровадження яких знаменує перехід на новий рівень розвитку ринку фінансових послуг в цілому.

Тому, для підвищення рівня наявного потенціалу банківської системи, комерційні банки повинні: налагоджувати інноваційний процес (створювати, розповсюджувати та використовувати інновації); перетворювати інноваційний процес в постійно діючий фактор; активізувати діяльність та використовувати новітні досягнення науково-технічного процесу.

1.8 ТРАНСФОРМАЦІЙНА ЕКОНОМІЧНА СИСТЕМА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ

Дослідження впливу інституційного середовища на зміни в організації національної економіки, є актуальним питанням для трансформаційної економічної системи.

Аналіз інституційного впливу на функціонування інноваційної інфраструктури в Україні свідчить про низьку взаємодію суб'єктів інноваційного процесу, в першу чергу на регіональному рівні.

На практиці трансформаційні процеси в національній економіці розірвали взаємозв'язки які існують між наукою і виробництвом, а національні інституції (знаходяться у стані реформування і становлення) не в стані їх відновити або сформувати нові.

Першочерговим завданням інституційного забезпечення розвитку інноваційної інфраструктури в Україні є створення соціально-економічних умов формування бази продукування знань, відтворення систем фінансового забезпечення інноваційного процесу, посилення інноваційного потенціалу територіальної господарської системи з акцентом на формування підприємницької здатності до сприйняття інновацій і формування попиту споживачів на інноваційну продукцію [48].

Вивчення світового практичного досвіду засвідчує, що більшість інституційних механізмів та інструментів стимулювання інноваційної діяльності, які на практиці довели свою ефективність у економічно розвинутих країнах світу, в трансформаційних економічних системах ще не знайшли свого застосування [206].

Науково-теоретичні основи діяльності інноваційної інфраструктури сформовані такими вченими, як: О.І. Амоша, В.М. Геєць, Є.С. Годунова, В.П. Лільчук, І. О. Іртишева, А.І. Сидорова, В.П. Соловйов, М.Г. Чумаченко та ін.

Оскільки жоден із учасників не є відокремленим у своїй інноваційній діяльності, взаємозв'язок, взаємодія і процеси обміну між учасниками є важливими факторами. При системному підході важливою теоретичною та практичною проблемою є те, що інновації продукуються не тільки індивідуалами (новаторами), організаціями та інститутами, а також і складними моделями взаємодії. Системний підхід передбачає такий підхід, за якого незалежність між учасниками в системі є однією з найбільш важливих характеристик. Для того, щоб визначити, чим системи інновацій відрізняються відносно досягнутого ними економічного успіху, недостатньо просто перерахувати учасників та інститути підтримки та стимулювання системи та описати їх ресурсне забезпечення. Також потрібно враховувати взаємозв'язки і взаємодії між цими учасниками. Коли учасники інноваційної системи належно взаємодіють, то вони можуть стати могутнім механізмом економічного росту. При поганій здатності до взаємодії вони можуть значно гальмувати процес інновацій [57].

Інституційна підтримка інноваційного процесу державою є однією з передумов ефективного впровадження інвестиційно-інноваційної моделі розвитку національної економіки. Державна інституційна політика повинна базуватися на трьох постулатах: наукові знання повинні стати рушійною силою сталого розвитку економіки; технології є двигуном соціально-економічного розвитку; відповідальність державних інститутів за розвиток науки і технологій та стимулювання інноваційної діяльності. Ефективне функціонування

інноваційного середовища із інституційним забезпеченням інноваційної діяльності не можливе без створення соціально-економічних, організаційно-інституційних та нормативно-правових умов для ефективного відтворення, розвитку й використання науково-технічного потенціалу країни, забезпечення масового впровадження сучасних технологій у виробничу діяльність, виробництва та реалізації нових видів конкурентоздатної продукції [79].

Для трансформаційних економік важливим є питання щодо створення попиту на інновації в економічній системі. В першу чергу, це стосується формування підприємницької здатності до сприйняття інновацій та усвідомлення їх необхідності, особливо малого і середнього бізнесу, впровадження інновацій у виробництво. Інституції повинні також формувати попит на інноваційну продукцію у населення, тобто формувати національний ринок інноваційної продукції та сприяти і стимулювати просування її на міжрегіональні і міжнародні ринки. Отже, завдання державних інституцій полягає у забезпеченні зростання попиту суб'єктів національної економіки та громадян на інноваційні продукти, знання, технології, створення сприятливих умов для впровадження інновацій у виробничу діяльність та побут населення.

Досягнення швидкого успіху в технологічному розвитку регіонів, в умовах розвитку світової економіки можливе, лише шляхом забезпечення ринкової конкурентоздатності національного, виробничого сектора на основі його інституційної, структурної, інноваційної й технологічної перебудови.

Модель інституційного забезпечення розвитку національної інноваційної інфраструктури повинна бути спрямована на розбудову взаємодії наукових інституцій, що забезпечують розробку сучасних технологій і продукують новачії виробничого сектора, здатного сприйняти ці технології і новачії та здійснити випуск конкурентоздатної продукції, а також інфраструктури, що забезпечує процес кадровими, фінансовими, інформаційними та іншими ресурсами, а також надають послуги щодо виходу на міжрегіональні й міжнародні ресурсні і споживчі ринки [211].

Для трансформаційної економічної системи важливим є питання

інституційного забезпечення розвитку системи трансформації знань. У новій економіці, економіці знань, знання одержують форму економічного змісту і виступають в якості основної вхідної інформації, яку інноваційний процес отримує із зовнішнього середовища. Державні інституції повинні створювати умови для доступу всіх суб'єктів інноваційної діяльності до каналів її поширення. В основі яких знаходиться, лише поширення інформації про нові розробки, програми науково-дослідних робіт, досягнень науково-технічного прогресу тощо. Система трансформації знань у перехідній економіці забезпечує продукування нових знань, тобто такі знання є результатом діяльності системи на виході [87]. Знання набувають форми нових наукових законів, нових ідей, концепцій і практик, нових навичок, технологічних, технічних, організаційних та управлінських досягнень. Але, процес трансформації знань є не привабливим, щоб інвестувати в його сферу, особливо для бізнесу. Як свідчить практика, витрати на інвестування, покладаються на державні інституції.

Процес інституційного забезпечення трансформації знань повинен виконувати такі функції: продукування знань, розповсюдження знань, впорядкування і стандартизацію знань, застосування знань і управління знаннями. Потрібно взяти до відома, що ці функції виконують різні за своєю сутністю і видом діяльності інститути. У цій системі задіяні навчальні і освітні заклади, науково-дослідні організації, інститути технологій, інститути стандартизації, патентні агентства, дослідники і винахідники, новатори тощо, а також державні інституції, задіяні в інноваційному процесі.

У системі національного інноваційного процесу важлива роль відіграють інститути забезпечення інноваційної діяльності і продукування інновацій. До складу інноваційної інфраструктури належить інституційне середовище, яке відіграє важливу роль так як, підтримує і забезпечує розвиток, стимулює і регулює інноваційні процеси. Для ефективного функціонування національної інноваційної системи необхідно сформувати і забезпечити тісну взаємодію таких типів інноваційних інститутів:

- фінансові інноваційні інститути;
- інформаційні інститути;
- інститути підготовки кадрів для інноваційного процесу;
- експертно-консультативні інститути;
- виробничо-технологічні інститути;
- інститути регулювання і контролю.

На розвиток інноваційних процесів і формування інноваційної інфраструктури, впливають інститути підтримки і розвитку, які забезпечують вкладення приватних інвестицій у різноманітні сектори і галузі промисловості і створюють необхідні умови для формування інфраструктури суб'єктів інноваційного процесу, а також різноманітних механізмів їх доступу до необхідних ресурсів тощо. До основних напрямів функціонування таких інститутів належать сфери, які є ключовими з погляду реалізації державної соціально-економічної політики, а саме:

- розвиток сучасної ринкової і соціальної інфраструктури, інфраструктурного забезпечення інноваційного процесу;
- розвиток ефективного національного інноваційного середовища;
- сприяння розвитку зовнішньоекономічної діяльності інноваційних підприємств;
- підтримка розвитку національного інноваційного малого і середнього бізнесу;
- створення і підтримка регіональної інноваційної структури тощо [79].

Інститути підтримки і розвитку виконують важливу функцію – забезпечують безперервність і нерозривність взаємодії елементів інноваційної інфраструктури (кадрової, фінансової, виробничо-технологічної, маркетингової тощо) і сприяють процесу комерціалізації результатів наукових розробок. Вони бувають різних типів, основними з яких є: фінансові, нефінансові, організаційно-управлінські тощо [79].

Фінансово-посередницькі інститути, а саме інноваційні, інвестиційні, та інші, які співпрацюють із елементами інноваційного процесу безпосередньо, з

виробничою сферою зацікавлені вкладати свої кошти в інноваційний бізнес.

Метою їх діяльності є забезпечення довгострокового фінансування інноваційно значущих проектів, вони сприяють економічному зростанню і вирішенню соціальних задач, створюють необхідні умови для притоку інвестицій (зокрема й іноземних) у сектори, які є проблематичними. Інститути розвитку, відіграють важливу роль, надаючи різноманітні послуги, які спрямовані підтримувати малий та середній бізнес.

До складу фінансових інституцій розвитку інноваційної інфраструктури належать технополіси, наукові парки, технопарки, інноваційно-технологічні центри, «бізнес-інкубатори», тощо. Вони створюють необхідні умови для продукування і проникнення інновацій в національну систему усіх рівнів.

На інститути державної влади покладено визначення важливих галузей економіки, розробку інноваційної стратегії розвитку країни і її регіонів, створення законодавчо-нормативної бази інноваційної діяльності і контроль за виконанням законів, фінансування освіти і науки, здійснення необхідних початкових капіталовкладень у розвиток інноваційного процесу [79].

Регіональна і місцева влада зацікавлена в розвитку інноваційної діяльності та ефективності функціонування інфраструктури інноваційного процесу, тому що він дозволяє створювати додаткові місця для високоінтелектуальної праці, залучає додаткові інвестиції для інноваційного розвитку регіону, покращує життєвий рівень населення. Місцева влада підтримує інноваційні та високотехнологічні підприємства регіону, які задіяні в процесі, надає фінансову допомогу інноваційній інфраструктурі, бере участь у створенні місцевого інноваційного та інших фондів розвитку тощо [78].

Суб'єктами державного регулювання інноваційного процесу є національні, регіональні і місцеві органи влади, а об'єктом – відносини, які виникають між учасниками інноваційного процесу і суб'єктами регулювання [10]. Це необхідно, для активізації інноваційного процесу в регіоні або галузі з метою формування попиту на інноваційні розробки.

Інститути регулювання використовують прямі та опосередковані методи.

Сутність методів прямого впливу полягають, в ролі держави безпосередньо впливати на економічні процеси, але вони, не пов'язані з додатковим стимулюванням або економічними ризиками. В інноваційному процесі вони мають адміністративне і програмно-цільове спрямування. Адміністративні методи ґрунтуються на наданні прямого фінансування, яке здійснюється відповідно до законодавства, яке спрямоване на стимулювання інноваційних процесів. Програмно-цільові методи полягають в розробці та схваленні різноманітних стратегій і програм, спрямованих на розвиток інноваційних процесів.

У системі прямих методів щодо впливу на інноваційний процес, важливе місце мають заходи, які орієнтовані на стимулювання та поглиблення коопераційних зв'язків підприємств у галузі нововведень, а також кооперації наукових організацій і промисловості. Ці методи відображаються в планах щодо соціально-економічного розвитку територій, державних і регіональних програмах, державних замовленнях і контрактах на виробництво певної продукції, надання різноманітних послуг, тощо.

Прямі методи мають високу ефективність застосування в трансформаційній економіці, але вони мають один недолік – гальмують ринкові перетворення та стримують інноваційні процеси через недостатній розвиток ринкової взаємодії.

В основі опосередкованих методів лежить принцип невтручання держави щодо прийняття суб'єктами інноваційного процесу господарських рішень, а використовуються податкові і кредитно-фінансові механізми, створюючи умови для реалізації державної інноваційної політики і самостійного вибору суб'єктами інноваційного процесу напрямів діяльності. В практиці використовуються чотири групи опосередкованих методів: пільгове кредитування; податкові канікули; податкові пільги, спеціальні законодавчі норми,

Перевага цих методів перед прямими полягає у тому, що їх використання дозволяє залучити приватний капітал до фінансування інноваційних процесів і

самостійно приймати рішення про фінансування наукових досліджень і перспективних розробок у різних галузях [10].

Загалом же, методи і форми державного регулювання інноваційним процесом здійснюються за допомогою податкової політики, грошово-кредитної політики, антимонопольної політики, амортизаційної політики, законодавчого забезпечення і захисту прав інвесторів, регулювання фондового ринку тощо [10].

Розвиток міжнародної кооперації, поглиблення глобалізаційних процесів зачепили і регіональну інноваційну діяльність. В основі трансформаційних економік лежить питання, щодо розробки міжнародних норм, правил і традицій регулювання інноваційних процесів. Посилюється взаємозв'язок між регіонами країн світу. Створення нових науково-технічних ідей і технологічних розробок, патентів, ноу-хау прискорює економічний розвиток і підвищує ефективність використання ресурсів. Стимулює розвиток міжнародного поділу праці, поглиблює спеціалізацію тощо, які супроводжуються процесами фінансової і технологічної інтеграції, враховуючи формування глобального фондового і фінансового ринку, підвищення міжнародної конкуренції, що впливає на інноваційні процеси країни. Має місце специфіка регулювання міжнародної інноваційної діяльності [79].

Інститути управління інноваційним процесом регіону в трансформаційних системах мають певну специфіку свого функціонування. В умовах трансформації економічних та соціально-політичних інститутів сформувалося багаторівневе макроекономічне та інституційне середовище інноваційної діяльності. Особливість його функціонування полягає в тому, що залишилися інститути, наприклад галузевого і територіального управління, а інститути, здатні ефективно працювати в ринкових умовах, представлені фрагментарно або ж взагалі не створенні. Відсутня також і взаємодія між самими інститутами (горизонтальна взаємодія) та між ними і суб'єктами інноваційного процесу (вертикальна взаємодія) [211]. На даний час регіональні інноваційні системи знаходяться на етапі формування, це робить

проблематичною визначення функцій інститутів управління на національному, регіональному і місцевому рівнях. Відповідним чином, роль таких інститутів в організації та активізації інноваційної діяльності на різних ієрархічних рівнях залишається не значною. Формування єдиної системи управління інноваційними процесами на національному і регіональному рівнях перебуває на початковому етапі, а це означає, що нові інститути управління знаходяться на сьогодні у стані створення, а існуючі неспроможні забезпечити ефективними механізмами управління інноваційною діяльністю в ринкових умовах.

Нова система управління інноваційними процесами та науково-технічним розвитком, яка формуватиме інститути, які здатні активізувати інноваційну діяльність у країні і регіонах, вміщує у себе об'єкт і суб'єкт управління, форми, методи, технології управління, принципи, цілі і задачі, функції управління, інформаційне забезпечення процесу управління, органи і структури, а також кадри управління [79].

Національна система управління інноваційними процесами покликана забезпечувати реалізацію інноваційної політики держави і стратегічних цілей, а також ефективне управління процесом продукування, впровадження, виробництва та комерціалізацію інновацій з узгодженням відповідних управлінських рішень із виробничою системою, системою збуту, фінансовими ресурсами і кадрами. Інститути управління інноваційним процесом повинні забезпечити відбір та реалізацію таких національних і регіональних інноваційних проектів та програм, які сприятимуть підвищенню його розвитку та конкурентоспроможності в міжрегіональному і міжнародному поділі праці [172].

Суб'єкти інноваційного управління є інститути, які об'єднують новаторів, експертів, аналітиків, консультантів тощо, а також управлінців національного і регіонального рівнів, керівників проектних, функціональних і лінійних структур [56]. Об'єктами такого управління є інновації, інноваційні процеси, інноваційна діяльність та процеси взаємодії і взаємовідносин суб'єктів інноваційного процесу. Це можуть бути інноваційні програми і проекти, нові знання та інтелектуальні продукти, виробнича інфраструктура і ринкова

інфраструктура підприємництва, організаційно-технічні рішення, виробничі, адміністративні і комерційні процеси, які впливають на інноваційну діяльність, ресурсне забезпечення діяльності, а також механізми формування ринку інноваційної продукції і її збуту. Модель управління інноваційним процесом повинна мати орган територіального управління, який забезпечуватиме розвиток національного інноваційного середовища та матиме вплив на учасників інноваційного процесу, а також формування інноваційної інфраструктури і забезпечуватиме їх взаємодію та взаємовідносини.

Загалом же інституційне забезпечення інноваційного розвитку покликане вирішити низку проблем, притаманних трансформаційним системам, а саме: вдосконалення законодавчої і нормативно-правової бази (та її адаптація до принципів і норм Європейського Союзу), що регламентує функціонування інноваційного середовища, забезпечує розвиток інноваційного процесу, регулює і стимулює інноваційну діяльність; створення системи державних фондів, які б сприяли поліпшенню фінансування цього процесу із розробкою та впровадженням механізму фінансування зазначених фондів; стимулювання створення об'єктів нефінансової інфраструктури інноваційної діяльності із залученням, наприклад, до венчурного фінансування нетрадиційних учасників інноваційної інфраструктури; визначення спеціально уповноваженої інституції з питань інноваційної політики та спеціалізованих небанківських інноваційних фінансово-кредитних установ у регіонах, які стануть суб'єктами регулювання та стимулювання інноваційної діяльності і визначення державної установи, яка забезпечуватиме взаємозв'язок між системою продукування і споживання інноваційного продукту, надавати різноманітні послуги із питань патентування та захисту прав інтелектуальної власності учасникам інноваційного процесу [79].

За умов глобальної конкуренції на світовому ринку виграє той, хто має розвинену інфраструктуру реалізації нововведень, володіє найефективнішим механізмом інноваційної діяльності й використовує увесь діапазон технологій створення та реалізації інновацій.

Інфраструктура інноваційного розвитку являє собою сукупність взаємопов'язаних, взаємодоповнюючих виробничо-технічних, інформаційно-комунікаційних систем, організацій, фірм і відповідних організаційно-керуючих систем, необхідних і достатніх для ефективного здійснення інноваційної діяльності, запровадження та поширення інновацій з метою реалізації інноваційної стратегії розвитку країни.

Стратегічними напрямками розвитку інноваційної інфраструктури повинні стати: системний підхід до її функціонування та розвитку на всіх рівнях, активізація інноваційних факторів, формування цілісних та конкурентоспроможних інфраструктурних підрозділів. Стратегія формування інноваційно-орієнтованої інфраструктури повинна відповідати принципам системності, комплексності та безперервності. До того ж в цілому концепція інноваційного розвитку національної економіки має відрізнятися значною активізацією інноваційних чинників. Системна дія цих факторів забезпечить підвищення конкурентоспроможності національної економіки за рахунок зростання технологічного та організаційного рівня виробництва і переробки продукції, відповідного ступеня розвитку і інфраструктури.

Основним напрямом стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури України повинно стати комплексне та системне формування законодавчої бази з метою забезпечення економіко-правового середовища для безперервного протікання інноваційного процесу. Зокрема, необхідно розробити механізми, що дадуть змогу максимально модернізувати матеріально-технічну базу підприємств та підрозділів інфраструктури. Це, у свою чергу, уможливить створення потужної інфраструктури, здатної обслуговувати освоєння високих технологій в національній економіці.